

ÖZEL YETENEKLI BIREYLER

e bülten

2020 OCAK SAYISI

"Dahi odur ki; ileride herkesin takdir ve kabul edeceği şeyleri ilk ortaya koyduğu vakit, herkes onlara delilik der..."

Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK

Özel yetenek kavramını açıklamak için öncelikle zekâ ve yetenek kavramlarına değinmekte fayda bulunmaktadır. Zekâ konusundaki tanımlar süreç içerisinde birçok farklı boyutla ele alınmıştır. Önceleri tek faktörle açıklanan zekâ; zamanla birden çok faktörle açıklanmaya çalışılmış ve farklı zekâ alanlarının dâhil edildiği çoklu bir zekâ tanımına doğru evrilmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere zekâ kavramının ortak bir kabule dayanan tek ve kesin bir tanımı bulunmamaktadır. Bu bilgiler ışığında;

► **Zeka;** İnsanın düşünme, akıl yürütme, objektif gerçekleri algılama, yargılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin tamamıdır.

► **Yetenek;** Bir kimsenin bir şeyi anlama veya yapabilme niteliği veya bir duruma uyma konusunda organizmada bulunan ve doğuştan gelen güç, kapasiteye verilen addır.

► **Özel Yetenek ;** İnsanlık yaşamı için temel değeri olan ve iyi tanımlanmış yetenek alanlarında sahip olunan olağanüstü potansiyel veya kapasitedir.

► **Özel Yetenekli Birey;** Zekâ, yaratıcılık, sanat, spor, liderlik kapasitesi veya özel akademik alanlarda akranlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren bireydir.

ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERİN SINIFLANDIRILMASI

Özel yetenekli çocuklarla ilgili birçok farklı sınıflandırma bulunmaktadır. Özel Yetenekli çocukların hem IQ düzeylerine göre hem de gösterdikleri olağan dışı davranışsal özelliklerine göre farklı biçimlerde sınıflandırıldıkları görülmektedir. Bu sınıflandırmalar, zekâ ve yetenek tanımlarında olduğu gibi konuyu ele alan uzmanların benimsedikleri yaklaşıma göre farklılık göstermektedir. Bunlara örnek olarak aşağıdaki sınıflandırma verilebilir;

► **Özel Yetenekli Çocuk:** Bir ya da birden çok yetenek alanında ya da zekâ özelliğinde akranlarından çok üstün performans gösteren ya da gizilgüce sahip olan ve diğer alanlarda da ortalama düzeyde özelliklere sahip olan çocuklar,

► **Üstün Özel Yetenekli Çocuk:** Belirli bir alanda, olağanüstü yetenek ya da başarı gösteren diğer alanlarda ise ortalama yetenek gösteren ya da dil becerilerinde olağanüstü iken diğer alanlarda ortalama yeteneğe sahip olanlardır.

► **Yaratıcılık Yeteneği Ayrıcalıklı olan Çocuk:** Performans ya da gizilgüç olarak özgün düşünme biçimi olan ya da sanat dalları ve müzik ortamı ile düşüncelerini kendine özgü biçimde ifade eden çocuklar,

► **Liderlik Gizilgücü Ayrıcalıklı olan Çocuk:** Diğer kişileri etkileme yeteneği olarak tanımlanabilir. Kendi akran grupları üzerinde genellikle etkili olur: Çok erken yaşlardan itibaren bu çocuklar yeteneklerini sergilemeye başlarlar,

► **Olağanüstü Yetenekli Çocuklar:** Müzik; bale, drama, tiyatro gibi performans alanlarından birinde olağanüstü yetenek gösteren çocuklar,

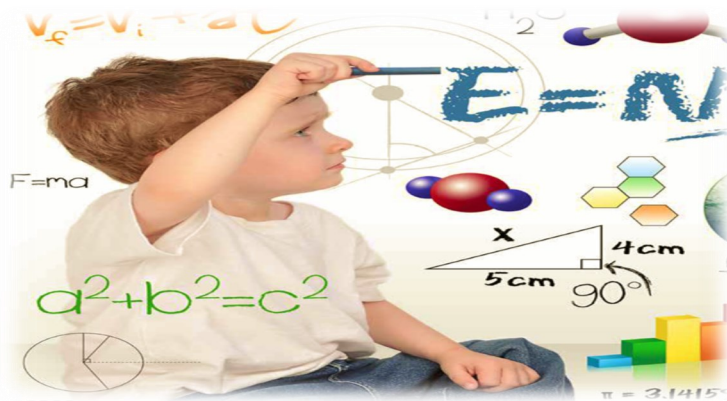
► **Psiko-motor Alanlarda Olağanüstü Yetenekli Çocuk:** Hız, güç, koordinasyon, top kontrol vb. spor alanlarında üstünlük gösteren çocuklar,

ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN ÖZELLİKLERİ

Özel Yetenekli Öğrencilerin Zihinsel Özellikleri:

- ▶ Kolay ve çabuk öğrenirler.
- ▶ Bilgiyi derinlemesine ve detaylarıyla öğrenmeyi severler.
- ▶ Okumaya karşı çok fazla ilgileri vardır. Araştırma yapmaktan hoşlanırlar. (Kim Peek)
- ▶ Kelimeleri yerli yerinde kullanır, akıcı ve anlaşılır konuşur, zengin bir kelime dağarcığına sahiptirler.
- ▶ Dikkat: Bir etkinliğe başlamada, sürdürmede ve tamamlamada üstün bir başarıya sahiptirler.
- ▶ Çok geniş bir alana ve farklı şeylere ilgi duyabilirler.
- ▶ Etkin, açık göz, uyanık ve çabuk bir yapıya sahiptirler.
- ▶ Analiz ve gözlem yapma güçleri vardır. Gözlemleri oldukça keskindir ve detaylar konusunda da farkındalık seviyeleri oldukça yüksektir.
- ▶ Estetik duyguları gelişmiştir.
- ▶ Hafızaları çok güçlüdür. Gördükleri ya da duydukları bir şeyi kısa sürede öğrenebilmekte ve uzun süre belleklerinde muhafaza edebilmektedirler. (Stephen Wiltshire)
- ▶ Bilgileri başka alanlara da hızlı bir şekilde transfer edebilirler.
- ▶ Benzerlikleri ve farklılıkları kolayca ayırt edebilirler. Kolayca genellemeler yapabilirler
- ▶ Eleştirel düşünme: Gördüklerini duyduklarını, okuduklarını olduğu gibi değil kritik yaparak değerlendirirler ve kabul ederler.
- ▶ Gerçek ve hayali olan arasındaki farkı erken yaşta ayırt edebilirler.
- ▶ Bu çocuklar kendi kendilerini de eleştirmekten çekinmezler. Hata yaptıklarında bunu anlar ve düzeltmeye çalışırlar.
- ▶ Bilişsel farkındalıkları yüksektir.
- ▶ Olayların nedenlerini anlamak için çok soru sorarlar.
- ▶ Yaratıcı özellikleri yüksektir.
- ▶ Yaptıkları işlerden ya da uğraştıkları alanlardan ortaya bir tasarım ya da ürün koymaya çalışırlar.
- ▶ Orijinal fikirler geliştirirler. Yaptıkları işlerde başarılı olmayı severler.
- ▶ Problem çözme becerileri gelişmiştir.
- ▶ Soyut düşünebilme becerisine sahiptirler. Problemleri çözerken ya da bir işi sürdürürken ısrarlı ve sebatkardırlar (Suveren, 2006). Çalışkan bir yapıya sahiptirler.
- ▶ Sorumluluklarının farkında olan bu çocuklar bunları yerine getirmekten hoşlanırlar. (Çağlar, 2004).

Özel Yetenekli Öğrencilerin Fiziksel Özellikleri

Özel yetenekli bireylerin özellikleri ile ilgili toplumda yanlış inanç ve kanaatler bulunmaktadır. Buna göre özel yetenekli bireylerin bedenleri zayıf, çelimsiz, gözlüklü gelişmemiş, daha az cazibeli, sağlığı bozuk ve kısa ömürlü olduklarına inanılmaktadır. Oysa bu kanaat ve inançların yanlışlığı kesin bir şekilde ispatlanmıştır. Araştırmalara göre özel yetenekli çocukların normal akranları ile kıyaslandığında doğumdan ölüme kadar her yaş seviyesinde bedeni gelişim ve sağlıkta onlardan üstün oldukları saptanmıştır. Özel Yetenekli çocukların fiziksel özellikleri şu şekilde sıralanabilir;

- ▶ Genel olarak doğum ağırlık ve boyları ortalamasının üzerindedir,
- ▶ Her yaşta akranlarından daha iri, uzun, güçlü ve sağlıklı bir görünüme sahiptirler,
- ▶ Olağan gelişim gösteren yaşlarına göre daha hızlı ve koordinasyon gerektiren faaliyetlerde tepkileri daha çabuktur.
- ▶ Akranlarından daha erken yürür, erken diş çıkarır ve konuşurlar. Daha hızlı olgunlaşma seyrine sahiptirler. Ergenliğe daha erken girebilirler.
- ▶ Fiziksel görünüm açısından da daha güzeldirler.
- ▶ Genel olarak hastalıklara karşı dirençlidirler ve sağlıklarını korumaya özen gösterirler.
- ▶ Güçlü bir sinir sistemine sahiptirler ve genellikle duyu organları keskindir.
- ▶ Bu çocuklarda fiziksel yetersizliklere ve duyu organı bozukluklarına çok az rastlanır.

Ancak unutulmaması gereken bir durum da özel yetenekli çocuklara genellikle üst sosyo-ekonomik seviyeden ailelerde daha sık karşılaşmasıdır. Bu nedenle bu çocuklarının anne karnındayken ve doğum sonrası dönemde daha güçlü bir beslenme ve bakım imkânına sahip oldukları hatırlanmalıdır. Bu kapsamda üstün bedeni özellikler özel yetenekli olmanın bir sonucu olmaktan ziyade üstün beslenme ve bakım sonucu olabilir. Bu nedenle üstün fiziksel özellikleri Özel Yetenekliliği belirleyen diğer özelliklerin yanında destekleyici bir alan olarak kabul etmekte fayda bulunmaktadır.

Özel Yetenekli Öğrencilerin Sosyal ve Duygusal Özellikleri

- ▶ Her çocukta farklı düzeyde görülse de genel olarak aşırı duyarlı ve hassastırlar.
- ▶ Empati yetenekleri gelişmiştir. Başkalarının fikirlerine ve düşüncelerine saygılıdırlar. Ancak kendi fikir ve hislerine de aynı şekilde saygı beklerler.
- ▶ Mükemmeliyetçi bir yapıya sahiptir, yanlış yapma korkusu yaşarlar.
- ▶ Kendilerinden ve arkadaşlarından yüksek beklentiler içerisinde olurlar.
- ▶ Zora takılma ve yoğun odaklanma davranışları sergilerler.
- ▶ Kendini beğenmiş, ukala ve kibirli olarak algılandıkları için kolay dışlanırlar.
- ▶ Ahlaki duyarlılık ve adalet duyguları yüksektir.
- ▶ Farkındalık düzeyleri yüksektir. Açlık, savaş ve doğal afetler gibi dünya sorunlarıyla ilgilidirler.
- ▶ Yüksek düzeyde zihinsel ve fiziksel enerji içerisinde bulunarak fazla soru sorma, meraklılık duygu durumlarını yoğun yaşarlar. Aynı anda birden fazla etkinlikle ilgilenirler.
- ▶ Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Yanılgısı; özel yetenekli bireylerin genelde enerjileri yüksektir ve bu enerjiden kaynaklı hareketlidirler buna tezcanlılık da denebilir fakat DEHB ile karıştırılmaz.

ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARIN KARŞILAŞILABİLECEĞİ YAŞANTISAL ZORLUKLAR

Araştırmalar genel olarak değerlendirildiğinde, özel yetenekli çocukların zihinsel özellikleri onları daha dirençli hâle getirirken bu çocukların özel ihtiyaçları ve karakteristik özellikleri onları sosyal ve duygusal sorunlara karşı daha savunmasız hâle getirebilmektedir. Aşağıda karşılaşılabilecek bazı yaşantısal zorluklar sıralanmıştır.

► Özel yetenekli çocuklar yüksek farkındalık ve duyarlılıkları nedeniyle çevrede olup bitenden etkilenir ve bu olaylar karşısında kendilerini çaresiz hissedebilirler. Bu kapsamda onlara uygun ve olumlu koşullar sağlanırsa bu bireylerde toplumsal ve bireysel katma değer yaratılırken, bu koşullar sağlanmadığında öz güven, saygınlık, benlik algısı, çalışma disiplini ve başarı ile ilgili sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

► Bu çocuklar genel olarak birçok alana karşı ilgili ve yeteneklidir fakat mükemmeliyetçilik özelliği gösteren çocuklar başarısız olma kaygısı ile normalde iyi yapabileceği ya da başarılı olabileceği işlerden kaçınabilirler. Mükemmeliyetçilik özelliğine bağlı olarak özel yetenekli çocuklarda yanlış yapma ve yanlış yapmaktan kaçınma davranışı görülebilir.

► Özel yetenekli çocukların farklı gelişimsel alanlardaki performansları çeşitlilik gösterebilir. Örneğin dört yaşındaki bir çocuğun zihinsel kapasitesi altı yaş düzeyinde iken duygusal gelişimi dört yaş düzeyinde olabilir.

► Özel yetenekli çocukların ilgi duydukları alanlarda öğrenme coşkuları ve motivasyonları yüksektir. Bu alanlarda bağımsız çalışıp verimli olabilirler. Ancak okul hayatında akranlarının hızına uymaya zorlandıkları, öğrenme ihtiyaçlarını gideremedikleri ve yavaş ilerlemek zorunda kaldıkları zaman gitgide motivasyonları düşmektedir. İlgi duydukları alanlarda kendi başlarına çalışırken motivasyonları yüksek iken okul hayatında düşük motivasyonla akademik başarısızlık yaşayabilmektedirler.

► Özel yetenekli çocukların çok fazla soru sormaları kendileri için problemlerin ortaya çıkmasına sebep olabilir. Örneğin; aile çocuğun sorularına cevap vermeme ve geçiştirme ya da onları azarlama yoluna giderse özel yetenekli çocukların merak duyguları istemeden de olsa anne babalar tarafından köreltilir.

► Özel yetenekli çocuğun çoğunlukla eleştirel düşünmesi ve farklı fikirlerini paylaşmak istemesi çevresindekiler tarafından ukalalık, kendini beğenmişlik olarak algılanabilmektedir. Bunun sonucunda arkadaşları tarafından dışlanabilir ve motivasyonu düşebilir veya uyum sağlamak adına eleştirel düşünmeyi bırakabilir, fikirlerini ifade etmekten kaçınır ya da benlik algısı olumsuz yönde etkilenebilir.

► Özel yetenekli çocukların hayal etmekten, yeni şeyler icat etmekten, problemlere farklı çözüm yolları bulmaktan zevk aldıkları görülmektedir (Smutny, 1998). Bu yüzden başkaları tarafından farklı ve sıra dışı olarak görülebilir, fikirleri yadırganabilir.

► Özel yetenekli çocukların otorite ile çatışma eğilimleri ve kendilerine bir şeylerin dayatılmasından hoşlanmamaları da davranışsal sorunlara neden olabilmektedir. Bu çocuklar liderlik özellikleri ve önde olma istekleriyle başkalarına kendi fikirlerini kabul ettirmeye çalışabilirler. En doğru düşüncenin kendilerinininki olduğunu düşünebilir ve diğer kişilerin düşüncelerini kabullenmeyebilirler.

► Zihinsel performanslarının üst düzey olması sonucu elde ettikleri başarılar akranları tarafından kiskanılmasına, lakaplar takılmasına ve dışlanmasına sebep olabilir.

► Özel yetenekli çocukların akran ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen bir diğer özellikleri de ısrarcı davranışlarıdır. Bu durum çevreleri tarafından inatçılık olarak yanlış algılanabilir.

► Özel yetenekli çocukların iletişim becerileri genellikle yüksektir. Buna rağmen hata yapmaktan çekinme, yüksek öz güven, benmerkezcilik, kendini farklı ve özel görme, akranları tarafından anlaşılma gibi sebeplerle iletişim problemleri de yaşayabilmektedirler. Ayrıca ebeveyni tarafından özel ilgi görmesi kardeş rekabetine sebep olabilir hatta kardeş kiskançlığını da tetikleyebilir.

► Bu çocukların başarısız olmaları şaşırtıcı bir durum olarak görülmekte ve kabul edilmemektedir (Çağlar, 2004). Çünkü özel yeteneğin her engeli aşabileceği ve kesinlikle başarıya ulaşacağı düşüncesi hâkimdir.

► Özel yetenekliler özellikle sevdikleri alanda yüksek düzeyde motivasyona sahiptirler. Eğer bilgisayar oyunları ve internet ortamı onları mutlu ederse ilgileri normalden yüksek düzeyde olabilir. Bu durum çocuğun bağımlılık riskini arttırabilir.

► Özel yeteneklilerin savunmasız olduğu bir diğer konu da duygusal, düşsel, bilişsel, hissel ve psikomotor aktivitelerin birkaçında yüksek düzeyde aşırı heyecan/tez canlılık sergilemeleridir. Çünkü özel yetenekli öğrencilerin yüksek düzeyde zihinsel ve fiziksel enerjileri vardır. Bu nedenle ilgileri ve dikkatleri kimi zaman dağılabilir ve hareketli bir görünüme sahip olabilirler. Bu nedenle nadir de olsa bu çocuklar dikkat eksikliği ve hiperaktifiteli olarak yanlış bir şekilde etiketlenmekte ve bu öğrencilere ilaç tedavisi verilebilmektedir.

EĞİTSEL DEĞERLENDİRME VE TANILAMA SÜRECİ

Özel yetenekli bireylere yetenek ve potansiyellerini ortaya koyabilecekleri eğitim ortamlarının sağlanması konusunda erken ve en önemlisi doğru tanılama önemlidir. Ülkemizde de özel yetenekli bireylerin tanılması iki şekilde yapılmaktadır:

1-Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM)'ler de;

Bakanlıkça belirlenen tanılama yaşı veya sınıf seviyesi esas alınarak ve genel zihinsel yetenek, görsel sanatlar ile müzik alanlarında özel yetenekli olduğu düşünülen öğrencilerin BİLSEM'lere aday gösterilmesi ile ilgili iş ve işlemler, Bakanlıkça yayımlanan tanılama takvimi doğrultusunda yürütülür. Tanılama süreci 3 aşamada gerçekleşir:

Birinci aşama; genel zihinsel, görsel sanatlar ve müzik yetenek alanlarında yetenekli olduğu düşünülen öğrencinin örgün eğitim gördüğü okulundaki sınıf öğretmeni tarafından e-okul sistemi üzerinden gözlem formu doldurularak öğrencinin sisteme kaydedilmesidir.

İkinci aşama sınıf öğretmenleri tarafından sisteme tanıtılan öğrencilere bakanlığın belirlediği şekilde merkezi biçimde grup tarama uygulamasının yapılmasıdır.

Üçüncü aşama ise grup tarama uygulamasından beklenen performansı gösteren öğrencilerin bireysel incelemelere alınarak değerlendirilmesidir. Bireysel inceleme sürecinde istenilen performansı gösteren öğrenci BİLSEM öğrencisi olmaya hak kazanır. BİLSEM öğrencisi aynı zamanda örgün eğitim gördüğü okulunda destek eğitim odasından da faydalanabilir.

Bakanlığın belirlediği BİLSEM tanılama sınıf seviyesinin dışında olan bireyler ise Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde tanılama sürecine şu şekilde dâhil olurlar.

2- Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM)'lar da ise;

► Özel yetenekli olduğu tahmin edilen öğrenci için velisi ya da öğrencinin okulu randevu talebinde bulunur.

► Bu öğrenci için örgün eğitim gördüğü okulundaki okul rehber öğretmenin müşavirliğinde öğrencinin sınıf öğretmeni tarafından eğitsel değerlendirme isteği formu doldurulur. Form kapalı zarf içinde veliye verilir.

► Veli randevu gününde form ve çocukla beraber RAM'a gider.

► Öğrenci RAM'da alanında uzman testörler tarafından bireysel incelemeye alınır. İstenilen performansı gösteren öğrenci özel eğitim değerlendirme kurulu kararıyla "**özel yetenekli birey**" tanısı alır.

► Eğitsel tanısı yapılan çocuk örgün eğitim gördüğü okulunda il/ilçe özel eğitim hizmetleri kurulu kararı ile destek eğitim odasından da faydalanır.

ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN EĞİTİMLERİ

Özel yetenekli çocuklar için geliştirilmiş olan eğitim önlemleri çeşitli model ve stratejilerden oluşmaktadır. Özel yetenekliler için oluşturulmuş modellere; Purdue Modeli, Program Farklılaştırma Modeli, Birleştirilmiş Program Modeli, Gagne'nin Üstünlük ve Yeteneklilik Farklılaştırılmış Modeli Gruplama ve Okul Zenginleştirme Modeli örnek olarak verilebilir.

Hızlandırma, gruplama, zenginleştirme ve mentörlük gibi farklı uygulamalar ise **Özel Yetenekli öğrenciler** için oluşturulmuş farklılaştırma stratejileridir.

Gruplama; yetenekleri yönünden benzerlik gösteren çocukların birlikte çalışabilmeleri için sınıf içi veya sınıf dışı uzun veya kısa süreli gruplamalar yapılmasıdır.

Hızlandırma; özel yetenekli çocuklara uygulanan önemli bir başka stratejidir. Akranlarına göre hızlı öğrenme ve gelişim özelliği gösteren öğrencilerin öğrenme ve gelişim hızlarına uygun öğretim programlarına devam etmeleri eğitimde hızlandırmanın temel prensibidir.

Okula erken başlatma, sınıf atlama ve üst sınıftan ders alma en bilinen hızlandırma uygulamalarındandır. Ancak üniversiteye erken başlatma, IB, ikili kayıt, onur kayıtları, ileri yerleştirme sınıfları, ders hızlandırması, sınavla ders geçme gibi farklı hızlandırma uygulamaları da bulunmaktadır. Okula erken başlatma; özel yetenekli olduğu fark edilen çocukların takvim yaşı dikkate alınmaksızın bir ya da iki yıl okula erken başlatılmasıdır. Bunun yanı sıra 3 ya da daha fazla yıl öncesinden lise ve üniversiteye başlatma uygulamalarına da radikal hızlandırma denilmektedir. Sınıf atlama

ise hâlihazırda okula devam eden öğrencinin okul başarısına, uzman görüşlerine ve psikometrik ölçüm sonuçlarına göre bir ya da iki üst sınıfa geçirilmesidir. Ülkemizde hızlandırma stratejisi; sadece ilkökul kademesinde bir kereye mahsus bir sınıf atlama şeklinde uygulanmaktadır.

Zenginleştirme; özel yeteneklilerin eğitiminde sıkça kullanılan bir stratejidir. Özel yetenekli çocukların kendi akranlarıyla birlikte normal sınıflarda eğitim görmelerine rağmen programların gereksinmelerine yanıt verecek şekilde çeşitlendirilmesi ve zenginleştirilmesi yoluyla yapılan uygulamadır. Bir başka tanıma göre zenginleştirme "müfredata derinlemesine ve genişliğine eklemeler yapma, bireyin gereksinimine göre müfredatı ilerletme, aşamalarını belirleme, ilgi ve gereksinimlere göre materyalleri çeşitlendirme, yaratıcılık ve eleştirel düşünmeyi, problem çözme, iletişim ve toplumsal becerileri geliştirmeyi içeren uygulamalardır.

Mentörlük; kelime anlamı olarak rehber, danışman, akıl hocası, yol gösterici anlamlarındadır. Özel yetenekli bireylere rehberlik etmek amacıyla belirlenen kişilerin yaptığı uygulamaları içeren bir stratejidir.

AİLELERE ÖNERİLER

- ▶ Çocuğunuzun sorduğı soruları sabırla ve büyük zevkle yanıtlamaya hazır olun.
- ▶ Çocuğunuzun sorduğı sorulardan yola çıkarak onu ilgilendiğı konuları araştırmaya yönlendirin.
- ▶ Zihinsel büyümesi kadar, fiziksel ve toplumsal becerilerini geliştirmesini teşvik edin.
- ▶ Çocuğunuzun, zihinsel gelişimleri ne olursa olsun tüm diğerk akranları ile geçinmeyi öğrenebileceğı bir ortam hazırlayın.
- ▶ Çocuğunuzunuzu, asla diğerk çocuklarınızla veya akranları ile kıyaslamayın.
- ▶ Çocuğunuzunuzu, üstün zekâlı olduğı için değil, çocuğunuz olduğı için sevin.
- ▶ Çocuğunuz için evde uyması gereken kurallar ve ölçütleri onunla birlikte belirleyin, eşler arasında tutarlılık olmasına özen gösterin.
- ▶ Çocuğunuzun diğerk çocuklar gibi sevgiye olduğı kadar denetlenmeye, disiplinli bir ilgiye, ana-babasınınca kabul edilmeye, kişisel bağımsızlığını kazanmaya ve sorumluluklar almaya gereksinimi olduğunu unutmayınız.
- ▶ En iyi biçimde gelişebilmesi için ana ve babanın değer sistemleri birbirine uygun olmalıdır. Çocuk yetiştirilirken, nelerin verilip nelerin verilmemesi konusunda ana-baba arasında büyük görüş ayrılıklarının bulunmaması gerekmektedir.
- ▶ Çocuğun yetiştirilmesinde ana-baba birlikte çabalamak durumundadır. Sayıları, zamanı, sözcüklerin söylenişini v.b öğretirken, gerek evde gerekse çevrede ortak bir sorumluluk almaları önemlidir.
- ▶ Çocuğun okuma, müzik, şiir, düşüncelerini tartışma ve kendini ifade etme becerilerini geliştirmesi üzerinde önemle durulmalı, çocuğa bol bol kitaplar okunmalıdır, ilgi duyduğu okuldaki faaliyetleri yakından izlenmelidir.
- ▶ Üstün yetenekli çocuklar cinsiyet, ölüm, hastalık, savaş, parasal konular gibi yetişkin sorunlarına yaşlılarından önce ilgi duyarlar ve duyarlıdırlar. Bu alanlardaki deneyimlerinin eksikliği sonucu, sorunları çözümede güçlüklerle karşılaşır, ana-babalar onlara bu alanlarda gerekli yardımları yapmalıdır.

- İyi kitapların, dergilerin ve diğer kaynakların evde çocuğu eğitmekteki önemi dikkate alınmalıdır. Ansiklopedi ve benzer kaynaklar bu açılarından önemlidir.
- Çocuğun, sağlam bir öğrenme temeli kazanması için müzelere, tarihi yerlere, sanat galerilerine, v.b yerlere götürülmesi çeşitli kaynaklarca önerilmektedir.
- Ana-baba çocuğun sorularına “yeter artık” şeklinde cevap vermemelidir. Çocuğun tüm sorularına, elden geldiğince yanıt verilmelidir.
- Üstün yetenekli çocuğun ilgi alanlarının çeşitliliği unutulmamalıdır. Ancak ilgisini belli bir konuda uzun süre yoğunlaştıramayabilir. Bu nedenle çocuğun ilgilerini destekleyerek, bir konuya daha uzun süre ayırmasını sağlamak, ana-babalara düşen bir görevdir.
- TV seyretmek, dergi okumak, oyun oynamak v.b etkinlikleri yapmak da onların hakkıdır. Ana-babalar çocuklarının tüm yaşantısını aşırı biçimde yönlendirmekten de kaçınmalıdır.
- Çocuğun hayalleri, varsa hayali arkadaşları, alışılmışın dışındaki düşünceleriyle doğrudan ya da dolaylı biçimde olumsuz tutum takınmaktan ve alay etmekten kaçınmalıdırlar.
- Çocuğun ilgi ve üstünlük gösterdiği dallarda, ana babalar yetersiz kaldıklarında, olanakları el verdiğince etkinliklere yönlendirmelidir.

ÂİLE OLARAK NE TÜR ZENGİNLEŞTİRME ETKİNLİKLERİ YAPMALIYIZ?

- Çocuğunuza zengin bir çevre oluşturun. Eğitici oyuncaklar, spor yapma imkânı, müze, tiyatro veya botanik gezileri gibi.
- Çocuğunuza düşündürücü sorular sorun. Mesela, “Eğer insanlar uçabilse ne olurdu? Eğer bütün arkadaşlarına küssen ne yapardın? Eğer yağmur yağmasa ne olurdu?” gibi.
- Ondan gördüğü ya da seçtiği bir hayvanın resmini yapmasını isteyin. Daha sonra bu resme yeni parçalar ekleyerek hayali bir hayvan çizip çizemeyeceğini sorun.
- Çocuğunuzdan çevresindeki olaylar hakkında tahminde bulunmasını isteyin. Örneğin: “Bu çocuk neden kızgın olabilir? Sence filmde bundan sonra ne olacak?”
- Nesnelerin birbiriyle ortak ve farklı yönlerini bulması için teşvik edin. Mesela, en sevdiği oyuncaklar aynı şekilli oyuncaklar, aynı renkteki oyuncaklar.
- Çok değişik bir yemek pişirmek için ondan fikir isteyin.
- Çocuğunuzun düşüncelerini dinlemek için ona zaman ayırın.
- Fikirlerini asla eleştirmeyin. ‘Çok saçma, çok mantıksız, bu yanlış’ gibi onun üreticiliğini öldürebilecek ifadeler kullanmayın.
- Örnek alabileceği yetişkinlerle görüşmesi için ortam sağlayın.
- İlgilerini pekiştirin, önüne yeni ilgi alanları açın.

- ▶ Çocuğunuza kitap okuyun. Zaman zaman okuduğunuz hikâneyi bir yerinde keserek, ondan tamamlamasını isteyin.
- ▶ Çocuğunuzun yaparak ve yaşayarak öğrenmesini sağlayın. Mesela, onu hayvanat bahçesine götürüp, hayvanlar ve özellikleri hakkında bilgi verebilirsiniz.
- ▶ Yaşına uygun sorumluluklar verin.
- ▶ Zihinsel başarılarını aşırı derecede vurgulamayın.
- ▶ Ürettiđi şeyleri sergileme imkanı verin.
- ▶ Özel bir çocuğa sahip olan anne-baba çocuğun merakını engellememeli; çocuk, kendi yolunu bulmaya çalışırken onu durdurmamalıdır.
- ▶ Çok yönlü gelişimi özendirme, sözel ve sayısal becerileri, mantık ve akıl yürütmeyi, ilişkilendirebilme, iletişim gibi sosyal becerileri, değerleri ve yaratıcılığı dengeli büyümeyi sağlayacak biçimde desteklemek gerekir.
- ▶ Farklılığı kabul etme, üstün yeteneklilerin farklılığını gerçekçi biçimde görmeli ve geliştirilmesine katkıda bulunulmalıdır.
- ▶ Üstünlüklerinin farkına varan, çevresindeki kişileri yönlendirebileceğini gören üstün yeteneklilerin, sınırlarını görmeye ihtiyacı vardır. Hem kendi güçlerinin sınırlarını hem de çevrenin tahammül sınırlarını sınamak isterler.
- ▶ Bir usta öğretici, bir "**Mentor**" bulma, çocuğun yetenek alanında o konudan iyi, anlayan, bir anlamda o işin ustası olan bir yetişkinle çalışması, kendisine rol modeli alabileceği nitelikte bir yetişkinle iletişim içine girmesi, gelişimini hızlandırır ve yönlendirir.
- ▶ Zenginleştirilmiş etkinliklerle desteklemek, yaz-boz, satranç, labirent oyunları, müzik vb. malzemeler, oyuncaklar almak, doğa ile ilişki kurmasını sağlamak, aile etkinlikleri düzenlemek, sinema, tiyatro, grup oyunlarına katılma ve çeşitli hobilerin oluşması desteklenmelidir. Kitaptaki iki karakter, tanıdığı iki insan, iki televizyon şovu, iki köpek arasındaki benzerlik ve farklılıkların neler olduğunu sorun.
- ▶ Sevdiği televizyon şovları, tanıdığı insanları, oyuncakları, içecekleri, günün saatleri, duyguları, kıyafetleri, farklı geometrik şekilleri gruplama konusunda farklı yollar bulmasını isteyin.
- ▶ Değişik oyuncaklar sunmak ve bu materyallerle özgün tasarımlar üretmesine fırsat verin.
- ▶ Basit mantıksal yap-bozlar ve labirentler sunarak kritik düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirin.

ÖĞRETMENLERE ÖNERİLER

- ▶ Üstün yetenekli öğrencilerle çalışacak öğretmenler; pedagojik yönden güçlü bir donanıma sahip olması gerekmektedir. Bunun başlıca nedeni öğretmenliğin yanı sıra öğrencilere uygun öğretim programları hazırlamaları ve öğrenci çalışmalarını bu doğrultuda yönlendirmeleridir.
- ▶ Üstün yetenekli öğrencileri proje, atölye, laboratuvar vb. çalışmalara yönlendirecek olan öğretmenlerin önce kendilerinin bu yöntemleri ileri düzeyde bilmeleri ve uygulayabilmeleri gerekmektedir.
- ▶ Ödevlerde tekrara ve alıştırmalara fazla yer vermemelidir. Çocuğa, sınıfta işlenmekte olan konularla ilgili, öğrenme hızı ve ilgisine göre farklı etkinlik ve ödevler vermelidir.
- ▶ Problem çözme becerilerini geliştirmeye yönelik ödevler vermelidir.
- ▶ Tartışma, proje ve drama çalışmalarına önem vermelidir.
- ▶ Sınıflandırma ve organize etme olanağı veren etkinlikler hazırlamalıdır.
- ▶ Etkinliklerde gözlem ve deneylere de yer vermelidir.
- ▶ Özel ilgileri olduğundan hem grup hem de bireysel çalışmalarına da özen göstermelidir.
- ▶ Öğrenciyi okul içi ve dışı etkinliklere yönlendirmelidir.
- ▶ Liderlik gerektiren ya da liderliği geliştirmeye fırsat verecek çalışmalara katılması için teşvik etmelidir.
- ▶ Anne ve baba ile çocuğun eğitimine yönelik işbirliği yapmalıdır.
- ▶ Yetenek, ilgi ve alanlarına göre ilgili uzmanlarla işbirliği yapmalıdır.
- ▶ Bu çocuklara üstün yeteneklerinin farkında olmalarını sağlayarak bunun bir üstünlük olmadığını hissettirmelidir.
- ▶ Akademik konular kadar, resim, beden eğitimi ve müzik gibi dersleri de dikkate almalıdır.
- ▶ Üstün yetenekli çocuklara, belirli bir konuda çok uzun ödevler vermemelidir.
- ▶ Üstün yetenekli çocuklar, normal zekâyâ sahip çocuklardan daha hızlı öğrendiklerinden, derslerde gereksiz tekrarlardan kaçınmalı, alışılmışın dışındaki görüşlerini reddetmemelidir.
- ▶ Yapılan işte ve ödevlerde gereğinden fazla şekilcilik ve özentî üzerinde durmamalıdır.

